

FOLKLORIZEM - "NEZAKONSKI OTROK FOLKLORE"

ANA ETEROVIĆ

Kdo določa kriterije pristnosti, avtentičnosti, izvirnosti? Kaj je tisto, kar je vredno ohranjanja in kaj ne? Kaj sodi v kulturno dediščino? Kje je meja med tradicijo in kičem? To so samo nekatera izmed vprašanj, ki si jih že dolgo časa zastavljam.

Zato sem se odločila, da bo tema mojega prispevka folklorizem, njegove funkcije in pojavne oblike. (Prispevek je nastal kot seminarska naloga na Fakulteti za družbene vede, smer Socialna in politična antropologija.)

V prvem delu podajam definicije temeljnih pojmov, katerih razumevanje je nujno za razumevanje pojma folklorizem. V drugem delu se posvečam funkcijam in različnim pojavnim oblikam folklorizma. Sklicujem se na različne avtorje in komentiram pojav folklorizma s stališča soobstoječih pojavov (globalizacija, množična kultura, politika, turizem). V zadnjem delu prispevka povzemam glavne ugotovitve in podajam lastno mnenje o problematiki.

TEMELJNI POJMI, POVEZANI S POJMMOM FOLKLORIZEM

Tradicija, izročilo je vse, kar se v življenju skupin in posameznikov s prenosom skozi čas ohrani in ustali v daljšem obdobju; proces prenašanja kulture (*Slovenski etnološki leksikon 2004: 635*).

Ljudska kultura je temeljna oznaka predmeta etnologije do druge svetovne vojne in poldrugo desetletje po njej. V omenjenem času je pomenila kmečko kulturo iz predindustrijske dobe in njene poznejše prežitke. Razumevanje pojma ljudske kulture se med etnologi razlikuje glede na razumevanje pojma ljudstvo (*po Slovenski etnološki leksikon 2004: 289*).

Folklor je "ljudska duhovna kultura" (*SSKJ 1994: 220*). Beseda prihaja iz ang. folk-lore in pomeni izročilo, znanje, vedenje in (po)ustvarjalnost ljudstva oz. preprostih manj izobraženih plasti prebivalstva. V načinu nastanka, življenja in ohranjanja se loči od t. i. visoke izobražene kulture in civilizacije. Sodobne teorije folklore manj poudarjajo njene tradicijske in bolj komunikacijske prvine. Folkloro obravnavajo kot proces in ne kot relikv. Pri tem ločijo med izginjajočo, tradicionalno (torej predvsem kmečko, ki je zato pod Unescovo zaščito), rekonstruirano (folklor iz druge roke ali folklorizem) in sodobno folkloro, ki je blizu množični kulturi. Koncept folklore se je v

zgodovini spreminjal. Tudi v sodobni folkloristiki obstaja veliko različnih raziskovalnih poudarkov. Pojem vsebuje tudi simbolno razsežnost; kot element krajevne, pokrajinske, nacionalne identitete in zavesti ali kar folklor kot simbol identitete (*po Slovenski etnološki leksikon 2004: 130-131*).

Folkloristika je "veda, ki preučuje folkloro, njene pojave in značilnosti" (*Slovenski etnološki leksikon 2004: 131*). Začetki oblikovanja vede segajo v 19. stoletje, ko je sprva le zbirateljsko delo začela dopolnjevati interpretacija gradiva. Raziskovalna problematika folkloristike se je spreminjala z razumevanjem pojma folklor. Folkloristične raziskave, razdeljene po področjih (slovstvena folkloristika, etnomuzikologija, etnokoreologija, tekstologija, raziskave šeg, mitologije), bolj poudarjajo funkcijske, kontekstualne in družbene razsežnosti folklore kakor estetske. Folkloristika se zaradi narave predmeta preučevanja povezuje z drugimi humanističnimi in družboslovnimi vedami, predvsem z literarno teorijo, muzikologijo, kulturologijo, etnologijo (*po Slovenski etnološki leksikon 2004: 131*).

Folklorist je "znanstvenik, ki raziskuje folkloro nasploh ali njeno posamično zvrst" (*Slovenski etnološki leksikon 2004: 131*).

Folklorizacija je "proces prehajanja besedila iz individualne avtorske poetike v folkloro, v kateri se do neprepoznovitosti obrusijo osebne ustvarjalčeve poteze" (*Slovenski etnološki leksikon 2004: 131*).

Folklorist je član folklorne plesne skupine. Izraz je prvi uvedel Rajko Muršič. Izraz folklorist je predlagala Marija Stanonik in čeprav se besedotvorno ujema s pojmi pev-ec, igral-ec, plesal-ec, se v rabi ni prijel. Kljub vsakdanjemu napačnemu istovetenju pojmov folklorist in folklorist je izraz folklorist rezerviran samo za strokovnjaka na področju folkloristike.

Folkloristki otroške folklorne skupine, ki deluje v Osnovni šoli Mirana Jarca v Črnomlju. Medobmočno srečanje otroških folklorist skupin v Velikem Gabru na Dolenjskem, maj 2005.
Foto: Janez Eržen.

FOLKLORIZEM ALI "SECOND HAND" FOLKLORA

"Ljudska umetnost, ko je izgubila primarno funkcijo, je postala eksotična, zanimiva, inspirativna. Ljudska umetnost se spreminja v posest novega zbiratelja." (*Stanonik 1990: 31*).

Folklorizem je po opredelitvi iz Slovenskega etnološkega leksikona (*2004: 131*) "neprava, drugotna folklor ali folklor iz druge roke; družbeno-kulturni pojav, ki največkrat že pozabljene oblike ljudske kulture (plese, pesmi, glasbo, šege in dr.) oživlja kot znanstveno rekonstrukcijo ali pa so te vključene v različne javne prireditve." Za folklorizem je značilno, da folklor živi zunaj svojega primarnega okolja, ki je izvirno in avtohtono, in ima tako drugo funkcijo. Preseljena je v sekundarno okolje, kjer je njen, izvirno z lokalno pripadnostjo povezan socialni in simbolni pomen prenesen na širšo pokrajino ali celo na narodno raven. "V vsakem primeru je folklorizem nekaj hibridnega, torej nečistega v smislu strukture, mešanica naravnega in umetnega" (*Stanonik 1990: 20*). "Folklorizem je zavestna aplikacija folklore" (*Toelken v Stanonik 1992: 675*).

V sodobnosti se folklorizem največkrat pojavlja v glasbenih in plesnih priredbah na odrih in prireditvah, v množičnih občilih, s čimer postaja del zabave in množične kulture, deloma pa še ohranja pomen lokalne (razmejevalna funkcija folklorizma) ali etnične identitete (združevalna funkcija folklorizma) (*po Slovenski etnološki leksikon 2004: 131-132*).

Ime in pojem folklorizma je v etnologijo uvedel nemški etnolog Hans Moser. S terminom "Folklorismus" je opredelil predvsem negativno plat pojava, ki ga je mogoče opredeliti kot "ljudsko kulturo iz druge roke" (*po Stanonik 1990: 20*). To je najbolj znana in splošna definicija folklorizma in po Stanonik (*1990: 20*) tudi "izrazito nemško obarvana." Po Moserju še vedno ne obstaja precizna definicija folklorizma: označuje splošno naraščajoči interes za ljudsko in vse njegove rezerve v realnem življenju, in to tedaj, ko je ta način življenja v očitnem upadanju zaradi okrepljenih teženj po splošni civilizacijski izravnavi vseh družbenih skupin oz. plasti. V takem mejnem položaju pa se kaže do sestavin preteklosti določena ambivalenca, saj jih uporabniki praviloma niso pripravljene ohraniti ali na novo sprejeti (kadar jih umetno oživijo) v zares avtentični obliki, ampak prirejene svojim interesom, ki jim jih kroji nostalgija za okoljem, ki so ga zapustili (pogled nazaj) ali dobiček (pogled naprej) (*po Moser v Stanonik 1990: 20*).

H. Bausinger pojem folklorizma obravnava drugače. Meni, da je folklorizem "raba včerajšnje etnologije" (*Bausinger v Stanonik 1990: 21*). Strinja se z Moserjem in pojav označuje slabšalno, vendar pravi, da etnologija veliko tega označuje kot "pravo" folkloro, čeprav to v resnici spada v folklorizem, ki se ni rodil šele v našem stoletju. Sama etnologija je k razvoju folklorizma prispevala:

"Ali ni k temu, da so pojavi ljudske tradicije iztrgani iz svojega primarnega življenjskega okolja in prezentirani v popolnoma drugem okolju, pripomogla tudi etnologija, ki je z njimi polnila muzeje in druge zbirke, ne da bi se preveč spraševala po specifičnih socialnih pogojih in funkcijah predmetov?" (*Stanonik 1990: 20*). Zastopa tezo, da se folklor lahko danes pojavlja samo v "mutacijskih formah folklorizma" (*Bausinger v Stanonik 1990: 21*). Bausinger folklorizem opredeljuje kot protisloven pojem: na eni strani "sekundaren, gojen, skrbno varovan ljudski svet", po drugi strani pa je na njem "sij negojenega, izvirnega, spontanega, rastočega" (*Bausinger v Stanonik 1990: 21*).

Poljski etnolog Burszta folkloro in folklorizem loči na naslednji način. Folklor je nevtralen pojem in njeni nosilci so hkrati tudi njeni ustvarjalci in njeni prenašalci. Zato se folklor preoblikuje skupaj s spremembami v družbi. Folklorizem pa izbira iz zaloge tako pretekle kot navzoče tradicijske kulture in izloča samo nekatere elemente, atraktivne (kdo določa kriterije atraktivnosti?) zaradi artistske forme ali emocionalne vsebine. Izbrani elementi se sprva podajajo v bolj ali manj avtentični obliki, potem pa se spreminjajo, reinterpreterajo, reciklirajo zaradi zadovoljevanja estetskih ali drugih potreb. Pri tem so iztrgani iz svojega avtentičnega okolja, pogosto tudi ločeni od nosilcev in nastopajo le v specialno izbranih položajih (*po Burszta v Stanonik 1990: 23-24*). Folklor je torej ozko povezana z življenjem določene skupnosti, je "ogledalo njenih življenjskih naravnosti" (*Stanonik 1990: 22*). Po drugi strani je folklorizem "socialno-kulturno gibanje, ki izrabi le določene folklorne sestavine, odrezane od okolja, kjer so rasle, in od družbenih plasti, ki so jih gojile" (*Stanonik 1990: 22*).

Mirko Ramovš o pojavu meni naslednje: "Folklorizem se pojavlja vedno takrat, ko ljudsko izročilo zamira ali ne živi več samo po sebi in se ne razvija po njemu lastnih zakonitostih. Folklorizem je vedno zunanji poseg v izročilo, saj ga obudi v njegovo drugotno življenje. Nastane iz želje po njegovi ohranitvi, ker se okrepi zavest o pomenu in vrednotah izročila. Ker je na ta način izročilo podvrženo mnogim negativnim vplivom, ki ga maličijo in zmanjšujejo njegovo vrednost, dobiva folklorizem večinoma negativni predznak, pri čemer pa je njegova pozitivna stran največkrat prezrta" (*Ramovš v Stanonik 1990: 23*).

"Vse, kar danes vidimo okrog sebe, nikakor ni več avtentična ljudska umetnost, ampak folklorizem. To izhaja iz splošnega spoznanja, da se tradicijska ljudska umetnost, folklor, nahaja v vseh evropskih deželah v dvojni eksistenci: najprej v izvirnih, avtentičnih formah, ki so nadaljevanje starih tradicij, a se danes držijo le v nekaterih področjih kot relikti ali preostanki, in v svojih drugotnih formah, ko so posamezne sestavine in pojavi tradicijskih ljudskih kultur včlenjeni v nove, čisto sodobne kulture in življenjske sisteme in so namenjeni potrebam moderne družbe" (*Sirovátko v Stanonik 1990: 23*).

Bohuslav Beneš folklorni pojav od folklorizemskega razmejuje na drugačen način. Meni, da ne gre vsega, kar se dogaja na vasi ali v mestu imenovati folklorizem. V številnih primerih ne gre za folklorizem, temveč za "sodobno delo tradicije, na katero vpliva profesionalna slogovna umetnost, kakor je dojeta s pomočjo javnih občil, a tudi amaterske interesne umetnostne dejavnosti" (Beneš v Stanonik 1990: 23). Folklorizem opredeljuje kot številne pojave in procese materialne kulture, besedila, glasbene, plesne, gledališke pojave, ki ustvarjajo "začasno" in predvsem "modno determinirano sestavino narodove kulture" (po Stanonik 1990: 23). Medtem ko prejšnje definicije folklorizma poudarjajo predvsem njegove politične in ekonomske funkcije, Beneš poudarja njegovo estetsko delovanje. Prek javnega komuniciranja folklor izgubi svojo prvotno funkcijo, torej ne deluje več kot "odprt program" kot v svojem primarnem okolju. V novem okolju folklorne vsebine začnejo delovati po načelu "zaprtega" programa, predstavljajo se kot nova kompozicijska danost, katere enote si sledijo po vnaprej določeni poti stilizacije.

FUNKCIJE FOLKLORIZMA

Marija Stanonik v folklorizmu vidi dve razsežnosti. Prvič, zunanjo, ki je lahko propagandno-politična ali komercialno-turistična, in notranjo, ki "streže potrebam ljudi po eksotiki in preprostosti, željam po spoznavanju drugih krajev in ljudstev, nostalgiji za izgubljeno domačo tradicijo ali poskusom, da se še živa domačijska tradicija nadaljuje v drugačni obliki, zahtevam po rekreaciji v prostem

času in ne navsezadnje, čeprav na koncu, občutku nacionalnega in lokal-patriotskega odnosa" (1990: 26).

Folklorizem po Mariji Stanonik (1990: 26-28) vzdržujejo patriotska, politična, stanovska, turistična, komercialna in kulturna funkcija.

- Patriotska funkcija je ena najzgodnejših in najbolj trdoživih funkcij, zaradi katerih nastaja in se vzdržuje folklorizem. Folklorizem je izraz neke "zvodenele družbene zavesti", ki se uresničuje s prazničnimi proklamacijami in besedami. "Na intimnih skupinah temelječe domačijsko občutje na eni strani in emocionalna 'krajevna privlačnost' na drugi sprožita politično relevantne interakcije, ki dobijo svojo polno veljavo ob konstituiranju posameznega naroda in v ideologiji, torej v nacionalistični formi politike" (Bausinger v Stanonik 1990: 26).
- Politična funkcija folklorizma se močno prepleta z njegovo patriotsko funkcijo. Izraža se, kjer prihaja do srečevanja različnih etničnih in verskih skupin, ko se te skupine zatekajo v folklorizem, da bi z njegovimi sredstvi dokazale svojo posebnost.
- Stanovska funkcija. Značilna je za proletarsko ali delavsko kulturo, obrtniške cehe, kmečki folklorizem kot tak in sploh folklorizem različnih skupin prebivalstva v njegovem horizontalnem prerezu in socialnih plasti v vertikalnem preseku.

Pri delovanju folklornih skupin se prepletajo patriotska, politična, turistična, komercialna in kulturna funkcija. Na fotografiji Folklorna skupina Beltinci na Le plesat me pelji 2005, Beltinci, julij 2005. Foto: Janez Eržen.

- Turistična funkcija. Nad to funkcijo je zgroženo precejšno število etnologov. Turizem potrebuje folkloro, zato si jo vzame in ima pri tem lastne kriterije, kaj je najlepše in najboljše iz dediščine posameznega naroda, da se da "izkoristiti v zadovoljitev sentimentalno-romantičnih teženj" (*Kuret 1962: 1*) domačih in tujih obiskovalcev. Nekaj, kar je v primarnem okolju samoumevno, dobi v novem demonstrativni značaj in ta pojasnjuje mutacije, ki se nakazujejo v pojmu folklorizem.
- Komercialna funkcija se močno prepleta s turistično. Težko je presoditi, kje se prva konča in druga začne. V obeh primerih gre za izkoriščanje folklorne sestavin zaradi finančnega dobička. Za sodobni folklorizem je značilna predvsem komercializacija. S prodajo je v tesnem stiku reklama, pri kateri je folklorizem hvaležno sredstvo za doseg določenega cilja.
- Kulturna funkcija je nastala zaradi znanstvenih, umetniških, pedagoških izhodišč. Folklorizem se je razvil na podlagi strokovnega poskusa analizirati dejansko podobo kakega folklorne pojave z rekonstrukcijo in ta je postala koristen temelj za njeno obnavljanje. Spet se spopadamo s problemom: kje je meja med znanstvenim, pedagoškim in umetniškim? Kje se konča težnja po varovanju in zaščiti pristnosti, izvornosti in samoniklosti in se začne težnja po profesionalizaciji (čim kakovostnejši izvedbi) in lastni interpretaciji? Kje se v skrajni konsekvenci začne meja množične kulture?

POJAVNE OBLIKE FOLKLORIZMA

Pojavne oblike folklorizma so obstajale že pred njegovim poimenovanjem. Avtorji, ki obravnavajo folklorizem v historični perspektivi, postavljajo njegov začetek večinoma v obdobje razsvetljenstva, ko se je s pojavom industrializacije močno spremenil način življenja številnih prebivalcev. V srednji in zahodni Evropi je z industrializacijo izginilo veliko tradicije, kar je izzvalo sentimentalni odnos do ljudske kulture, ki je postala temelj za različne oblike folklorizma. Avtorji se ponavadi strinjajo, da so se fenomeni, procesi in elementi folklorizma pojavljali že v 18. in 19. stoletju (*prim. Stanonik 1990, Kunej 2004*).

Folklorizem je kot družbeno-kulturni pojav mednarodni, prisoten različno v posameznih časovnih obdobjih in krajih. V vseh državah in pri vseh ljudeh obstajajo različne oblike folklorizma. Preučevalci folklorizem delijo v različne skupine, bodisi glede na njegove funkcije (politična, stanovska, kulturna, komercialna, turistična ...) bodisi na njegove pojavne oblike. Glede na opaznost oziroma zaznavnost folklorizma in na njegove kontaktne oblike ga Sirovátka (*v Kunej 2004: 20*) deli na direktnega in indirektnega.

- Direktni, neposredni folklorizem posnema fenomene in procese avtentične folklore, simulira primarne oblike

Godci ljudskih viž "3 x 2", ki delujejo pri Kulturno-umetniškem društvu Pernica, na medobmočnem srečanju v Črenšovcih. Moj 2005.
Foto: Janez Eržen.

ljudske kulture (plese, pesmi, šege in navade). Gre za "fiktivno folkloro", ki je posnemovalne narave. Izvajalci, ki so oblečeni v kostume, na odru in ne v naravnem okolju, zapojejo pesem, odplešejo ples, naredijo šego ali navado tako, kot je bilo zapisano v neki vasi. Oblike direktnega folklorizma se pojavljajo v folklorne skupinah, profesionalnih ansamblih, na festivalih, kjer imajo veljavo ljudski in folkloristični prazniki in dnevi. Folklor je preobrazena za množično zabavo. To obliko folklorizma bi lahko označili kot ansambelski, odrski folklorizem.

- Indirektni, posredni folklorizem uporablja drugačne načine komunikacije: pisavo, tisk, radio, film, televizijo, video. Ne gre za prizadevanje za avtentično, nepokvarjeno imitacijo ljudske kulture ali umetnosti, temveč za selektivno imitacijo določenih prvin in njihovo transformacijo v drugačne oblike komuniciranja v pogosto čisto drug kulturni sistem.

Oblike folklorizma se razlikujeta tudi glede na področje kulturnega delovanja. Direktni folklorizem deluje na občinstvo in v ljudski kulturi poudarja emocionalno, regionalno, nacionalno in zabavno vrednost. Pri indirektnem folklorizmu je delovanje mnogo bolj razprostranjeno in manj ostro izrazito. "Nehote se dotakne in oplazi skoraj vseh ljudi; na eni strani preko umetnosti (skozi literaturo, gledališče, glasbo in upodabljajočo umetnost), na drugi strani preko predmetnosti dnevne rabe in zabave" (*Kunej 2004: 20*).

Pomen indirektnega folklorizma se največkrat podcenjuje, čeprav zelo vpliva na kulturni okus družbe.

Marija Stanonik v svojih člankih o folklorizmu obravnava predvsem dve vrsti folklorizmov: slovstveni folklorizem in avdiovizualni folklorizem. Pri tem slednjega izpostavlja kot najbolj tipično in vsestransko obliko. Slovstveni folklorizem se lahko pojavi kot del avdiovizualnega.

Utrinek prikaza mlačve v izvedbi Folklorne skupine Rej iz Šmartna pri Slovenj Gradcu. Medobmočno srečanje folklornih skupin v Zrečah, maj 2005.
Foto: Janez Eržen.

AVDIOVIZUALNI FOLKLORIZEM

Stanonik (1990:31-34) loči med naslednjimi podrobnejšimi oblikami avdiovizualnega folklorizma:

- Glasbeni folklorizem je najbolj razširjena oblika folklorizma. Gre za predstavitev določenega folklornega pojava (glasbe, plesa, petja) v neavtentičnem okolju, kjer je pojav pod vplivom vedno večje stilizacije in modernizacije oz. posodabljanja posameznih vokalnih, inštrumentalnih in plesnih pojavov, katerih nosilci so lahko še zmeraj iz okolja, kjer je pojav obstajal ali še vedno obstaja v svoji prvotni obliki. Funkcija omenjene oblike vedno bolj prehaja iz politično-narodnostne v zabavno-turistično, čeprav jo zunaj nenehno spremlja sloves kulturne funkcije. Izvajanja oblik glasbenega folklorizma se lotevajo amaterske, polprofesionalne in že profesionalne skupine (nacionalni plesni in pevski ansambli ter orkestri, financirani s strani države, npr. v sosednjih državah "LADO", "KOLO", "TANEC"). Njihova dejavnost je priučena in zato omejuje improvizacijsko sproščenost pri izvajanju. Prišlo je do brisanja mej med folkloro, amatersko in poklicno ustvarjalnostjo.
- Scenski folklorizem. Prehod od glasbenega folklorizma k scenskemu je plesni folklorizem. Marija Stanonik izpostavlja obredni folklorizem, v katerega sodijo predstavitve raznih šeg letnega in življenjskega cikla, ki so danes predvsem vaba za turiste, šege so za ta namen predelane, stilizirane in iz želje po slikovitosti neorgansko združene v umetne celote. Z izgubljenim naravnim namenom "postajajo sestavina svojevrstnega spektakla, v katerem doživijo oblikovno in funkcijsko spremembo" (Stanonik 1990: 32).
- Obredni folklorizem se pojavlja v dveh oblikah. Lahko ga izvajajo amaterske teatarske skupine v avtentičnih oblačilih in z glasbeno spremljavo. Sem sodijo npr. "kmečke ohceti" (v Sloveniji npr. semiška in gorenjska), za katere je značilna še relativno velika težnja po ohranitvi pokrajinske pristnosti. Po drugi strani obstajajo tudi prizadevanja spraviti čim več krajevnih različic posameznih šeg na en kraj, kar je surovo poseganje v avtentično okolje njihovega pojavljanja. Na račun slabljenja tradicijskega življenja se skuša povečati prestiž ali dobiček.

- Likovni folklorizem. V likovni folklorizem sodi neizogibni dekorativni element vsakega scenskega folklorizma - t. i. "narodna noša". S kombinacijo različnih barv in kosov deluje slikovito in privlačno, tako da je mogoče v njej prepoznati tudi likovne razsežnosti. Likovno vlogo imajo fotografije ljudi, oblečenih v t. i. narodne noše, ki jih najdemo v turističnih prospektih in televizijskih oddajah. Podobno vlogo imajo tudi zbirke originalnih predmetov ljudske kulture v stanovanjih ali kot sestavina raznih gostišč ter kot pomemben del reklame. Tako pridemo do funkcije likovnega folklorizma v turizmu in trgovini. Vsakodnevno se srečujemo z izdelki, katerih embalaže so oblepljene z etiketami. Spominkarska industrija na veliko izrablja folklorno zaledje za svojo reklamo in dobiček na račun njegovega likovnega izraza (po Moser v Stanonik 1990: 35).

SKLEP: "FAKELORE" KOT RABA VČERAŠNJE ETNOLOGIJE?

"Edina Resnica je mnoštvo Resnic." (Velikonja 1990 : 96)

Folklorna skupina iz Ribnega pri Bledu v t. i. narodnih nošah na območnem srečanju folklornih skupin na Bledu leta 2003.
Foto: Janez Eržen.

V nasprotju z renesanso in romantiko, ki "sta ljubili oddaljene zgodovinske pojave" (*Stanonik 1990: 38*), se zatekali v vzore iz preteklosti, naš čas neusmiljeno obračunava z rehistorizirajočimi pojavi v umetnosti. Fenomen folklorizma nekateri avtorji obsojajo, se ga izogibajo in ga imajo za sentimentalnega, staromodnega, kičastega.

O tem priča tudi Dorsonov neologizem "fakelore", ki označuje ponarejanje surovih podatkov folklore z izmišljanjem, selekcijo, projiciranjem in podobnimi "očiščevalnimi" procesi. Vzrok za to je predvsem kapitalistični dobiček. Končni rezultat 'fakelore' je koncepcija ljudskega kot mikavnega, izrednega, šaljivega, primitivnega. "Gre torej za napačno, nepristno, prikrito, mumificirano, simulirano, izmišljeno folkloro ali psevdofolkloro" (*po Dorson v Kunej 2004: 21*). Besedne zveze, ki najpogosteje spremljajo folklorizem, so "izmišljena pristnost", "nameščena" ali "vsiljena avtentičnost". O tem priča tudi naslednji citat: "... turistična, reklamna, komercialna eksploatacija in s tem povezane zastranitve od prave ljudske umetnosti, ki vodijo v njeno deformacijo, trivialnost, banalnost vse do kiča" (*Bošković-Stulli v Stanonik 1990: 37*).

Prav ta spornost, ki vseskozi spremlja folklorizem, je rezultat nenehne težnje po izvirnosti in pristnosti, kot da je samo nespremenjeno navajanje obstoječega nujno za ohranjanje tradicije. Tradicija bo vedno obstajala in seveda ne predstavlja le tistega, kar je bilo zapisano v 19. stoletju. In še na koncu za razmislek: kaj je sploh kriterij pristnega, avtentičnega, tradicionalnega?

"Iz vsega tega sledi, da folklorizem ni niti dober niti slab. Je samo raznoter, nehomogen, družbeno-kulturni pojav našega časa, čeprav ga ni ustvaril naš čas; folklorizem je del kompleksa množične kulture" (*Bošković-Stulli 1971: 186*).

Raven in kakovost oblik folklorizma sta odvisni od ravni njegovih nosilcev in organizatorjev ali, širše gledano, od ravni celotnega družbenega okolja. Sirovátka zavzema stališče, da je folklorizem nevtralni fenomen, ki sam po sebi ni ne slab ne dober. Ne predstavlja faze degenerirane in degradirane ljudske kulture, temveč novo avtonomno obliko kulture modernega življenja.

Folklorizem je nadčasovni pojav, ki mu je treba priznati vlogo pomembnega dejavnika v oblikovanju tradicije. Dediščina ni nespremenljiva. Če ne živi, razpada. Pozitivno je, da je deležna sprememb, ker se tako ponujajo priložnosti za novo ustvarjalnost. Ves "hiperstrah" od izgubljanja tistega, kaj naj bi bilo prvinsko in avtentično, je skrajno nesmiseln. Poleg tega ni nujno, da je tisto, kar imamo za avtentično, res avtentično in ne neka zakoreninjena oblika folklorizma. Zaradi tega Bausinger pravi, da je folklorizem "raba včerajšnje etnologije." Ali, kot pravi Kavčič (*v Stanonik 1990: 38*): "Vse, kar so vedeli Grki, vse prvine njihovega mišljenja in njihovih spoznanj so

povzete iz še starejših virov, prenesene iz še starejših časov, tudi iztrgane iz časovnega in izvirnega duhovnega konteksta, dopolnjene in prenejene v duhu novih tisoletij ... Niti ne moremo reči, da smo vsa sporočila preteklih rodov pravilno razumeli. Ali smo odkrili ključ, po katerem so bila šifrirana in kodirana." (*Kavčič v Stanonik 1990: 38*)

Vprašanje folklorizma se v luči takšnih razmerij izkaže za del veliko širše problematike in nikakor ne le za specifičnost etnologije, antropologije ali folkloristike.

LITERATURA

- Baš, Angelos, ur.
2004 Slovenski etnološki leksikon. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Bošković-Stulli, Maja
1971 'O folklorizmu.' Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 45, str. 165-168.
- Kunej, Rebeka
2004 Vpliv folklorizma na slovensko plesno izročilo: Na primeru Bele krajine: magistrsko delo. Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.
- Kureš, Niko
1962 'Turizem in folklor.' Glasnik Slovenskega etnološkega društva, št. 1, str. 1.
- Muck, Anja
2003 Kulturna globalizacija. 2000 (Dvatisoč), št. 153-155, str. 87-99.
- Stanonik, Marija
1990 'O folklorizmu na splošno.' Glasnik slovenskega etnološkega društva, št. 1/4, str. 20-42.
- Stanonik, Marija
1992 'Slovstveni folklorizem.' Nova revija, št. 121/122, str. 673-682.
- Velikonja, Mitja
1990 Slovenska mitologija: diplomsko delo. FDV, Ljubljana.

